Әмәк адамлары

ОЧЕРК

◆ ◆ ◆

1. МӘРМӘР ЛӨВҺӘ

Ох кими узанан асфалт йол илә кедәрәк, агачларын арасындан кечиб, Шмидт заводуна чатдыгда гапынын сол тәрәфиндә дивара вурулмуш мәрмәр лөвһә диггәти чәлб едир. Орада бу сөзләр язылмышдыр:

«1907-чи ил ноябрын 7-дә, бурада Загафгазия болшевик тәшкилатынын баниси бөйүк Сталинин рәһбәрлийи алтында Бакы болшевикләринин конфрансы кечирилмишдир. Конфранс башда Сталин йолдаш олмагла болшевикләр партиясынын Бакы Комитәсини сечмишдир...»

Бу сөзләри охуяраг завода дахил олан һәр кәси сонсуз ифтихар һисси бүрүйүр. Инсан заводун һәр дашында бөйүк бир хатирәнин әзәмәтини дуюр.

О вахтдан гырх дөрд ил кечир. Даһи Сталинин ярадыб тәрбийә етдийи гәһрәман Бакы болшевик тәшкилаты бу мүддәтдә нә гәдәр бөйүк ишләр көрмүш, нә гәдәр фәдакар адамлар етишдирмишдир! Онун шанлы мүбаризә йолу одлардан, аловлардан кечиб кәлмишдир!

Инди хошбәхт совет адамларынын, одлу күрәләрин мави шәфәгләри алтында, гүдрәтли нефт сәнаеимиз үчүн ени-ени аләтләр, дәзкаһлар истеһсал етдийи Шмидт заводу елә бил ки, өз галибиййәтинин тәнтәнәсини байрам едир. Сехләрдән, машынлардан чыхан сәсләр бирләшәрәк гүдрәтли бир симфония кими сәсләнир. Бу симфония, коммунизм гуран шөһрәтли бир һәятын симфониясыдыр.

Бу гүдрәтли һәятда һәр шей бир-бирини тамамлайыр, ирәлийә, инкишафа сөвг едир. Адамлар ени нөв машынлар ихтира едир, яранан һәр тәзә дәзкаһ исә адамларда даһа ени фикирләр доғурур!.. Коммунизм әмәйи белэдир. О, инсанларын гаршысында ени ярадычылыг үфүгләри ачыр. Онлары бир шаир, бир бәстәкар кими илһама кәтирир!..

2. МАРТЕН СОБАСЫ

Мартен собасы заводун гүрәйидир. О, әфсанәви әтәшкәһлар кими әтрафа гырмызы шәфәг сачараг кечә-күндүз яныр. Көй шүшә илә бахдыгда ичәридә әриййиб мае һалына кәлмиш металын мави бир аловла гайнадыгы көрүнүр вә бир ан адама елә кәлир ки, бу одлу күрәнин ичи сонсуз бир аләмдир. Елә бил ки, бу нәһайәтсиз аләмдә һәр шей,—даш, дәмир мае бир атәшә чевриләрәк даим беләчә гайнамагдадыр.

Ики нәфәр адам узун вә механики күрәкләрлә, нагылларлардакы әждаһалар кими доймаг билмәйән одлу күрәйә далбадал метал тулланыр. Тулланан һәр метал бир анда маеа чеврилир. Кәнч мүһәндис гыз, көй шүшәни көзүнә тутуб бахыр: «Һазырдыр!» О заман галдырычы машын нәһәнк бир гуш кими һәрәкәтә кәләрәк бөйүк газаны гайнагына алыб собанын габагына кәтирир. Чаван бир фәһлә йүйүрүб күрәнин ашагы тәрәфиндәки дешийи ачыр. Одлу мае көз гамашдыран парлаг бир ишыгла ахыб газана төкүлүр вә о, төкүлдүкчә әтрафа ипләрлә ашыя гыгылчымлар сычрайыр. Бу гыгылчымлар күнәш әтрафында учушан улдузлара бәнзәйир. Адамларын тәрләмиш үзү тез-тез мави ишыгла ишыгланыр вә бу ани ишыгларда, онларын күрәдән ахан одлу маеә зилләнмиш көзләри парлайыр. Галдырычы машын әримиш металла долу газаны енә дә еһмалча галдырыб гәлибләрин янына кәтирир. Онларла гәлиб бир анда көзәрмиш мае илә долдурулур. Кәнч бир гыз тәләсик һәрарәти өлчүр. Пирометр мин беш йүз дәрәчәни кестәрир! Чох чәкмир ки, бу гәлибләрдән чыхан сөнүг метал парчалары прокат сехинә көндәрилир.

Мартен собасы техниканын сон наилиййәтләри әсасында тикилмишдир.

Көһнә гурулушлу собада металлары гапапа әл илә атырдылар. Бу һәм әзиййәтли иди, һәм дә чохлу вахт вә ишчи гүввәси тәләб едирди. Инди исә металлары күрәйә, ялныз ики фәһләнин идарә етдийи узун вә механики күрәкләр атырлар. Көһнә собаны тә'мир етмәк үчүн он күн лазым идисә, тәзә үчүн беш күн кифайәтдир. Көһнә собада әридилән металын тулланытысы бир ерә йыгылыб мисмар кими бәркийирди ки, сонра ону партлайышларла тәмизләмәк лазым кәлирди. Бунун үчүн он фәһлә азы дөрд күн ишләмәли иди. Амма ени собада һәмин тулланытыларын йыгылмасы үчүн мүәййән таслар гоюлмушдур. Бу исә, собанын аз вахтда аз ишчи гүввәсилә тәмизләнмәсинә имкан верир.

Лакин бүтүн бунлар Мартен собасынын сон инкишаф мәрһәләси дейил. Мартен собасы даһа да тәкмилләшәчәк, ерда һәрәкәт едән кранлар ярадылачаг, механики күрәйи ялныз бирчә адам идарә едәчәкдир.

3. ПОЛАДӘРИДӘНЛӘР

Енидән долдурулмуш Мартен собасы шәфәг сачараг яныр. Поладәридәнләр кәнарда дайныб нәш'ә илә сөһбәт едирләр. Ийирми илдән артыг бир мүддәтдән бәри заводда ишләйән Юр'ев йолдаш учабой, назик, ярашыглы бир оглан олан газанчы Әлийә нә исә дейир вә онлар һәр икиси бәркдән күлүрләр. Юр'ев йолдаш воронежлидир. Әли исә Тавус районунун Үзгырыглы кәндиндәндир.

О, 19—20 яшында икән кәндиндән бөйүк вәтән мүһарибәсинә кетмишди. Мүһарибәдән гайыдандан сонра исә бирбаш завода кәлмишди. Бу барәдә Әли Новрузов йолдашын өзү белә нагыл едир:

«Һәлә ордуда оланда мәндә техникая гаршы бөйүк бир мараг ойанмышды. Буна сәбәб бәлкә дә елкәмиздә көрдүйүм фабрика-заводларымыз иди. Онларын бөйүклүйү мәни һәм тәәччүбләндирир, һәм дә чәзб едирди. Буна көрә дә әскәр сәг гайыдарамса—дейә өз-өзүмә фикирләширдим,—мүтләг заводда ишләйәчәйәм! Ким билир,—дейирдим—бәлкә дә, яхшы бир уста олдум». Охур ки, мүһарибә гуртаран кими бирбаш Шмидт заводуна кәлиб ишә кирдим. Бундан сонра да мәним һәятымда дәмәк олар ки, тамамилә ени бир девр башлады. Әввәлләр дүзү, бир шейим йох иди, атагханада олурдум, кәндә галмыш гардашларым барәдә дә чох фикир чәкирдим. Чанымын ярысы онларын янында галмышды (ата-анам чохдан вәфат етмишдиләр). Анчаг тәдричлә һәр шей дәйишилди. Яхшы ишләдийим үчүн маашымы артырдылар, ев вердиләр, мән дә гардашларымы йыгыб янымa кәтирдим. Инди Ислам адлы ортанчыл гардашым да мәним кими поладәридәндир. Ән кичийимиз олан Шамил исә мәктәбдә охуюр».

Әли сөһбәтини битирәрәк өзү барәдә артыг бир сөз демәди. Лакин мән онун вахтилә заводда ишләйән кәнч бир гызла евләниб хошбәхт бир аилә гурдугуну да өйрәндим.

— Кәһәндән бәри һеч кәндинизә кетмишсинизми?—дейә мән ондан соруштум.

— Анчаг бир дәфә кетмишәм. Доғрусу завода о гәдәр өйрәнмишәм ки, айры ердә бир күн гәрарым тутмур.

Бу тамамилә тәбии бир һиссдир. Завод она вә онун гардашларына ата-ана олмушдур!

1936-чы илдә Ленинград сәнае институтуну битирмиш Фатма Аббасова йолдаш он алтынчы илдир ки, Шмидт заводунда ишләйир. Он алты илдир ки, о, бурада поладәритмә ишинә рәһбәрлик едир. Бу шәрәфли һәятын һөрмәт вә еһтирам доғуран хатирәләри заводун һәр йүксәлиши, һәр бир мүвәффәгиййәтилә әлагәдардыр!

Һәлә 31 ил бундан габаг чадраны галдырыб ишыглы дүняя бахмага чәсарәт етмәйән Азәрбайчан гадынынын инди он алты иллик тәчрүбәйә малик бир поладәридән мүһәндис олмасы, романлар язылмага лайиг бир тарихдир!

Заводда һамы Аббасова йолдаш һаггында һөрмәтлә данышыр. О, һәмишә йүксәк кейфиййәтли полад истеһсал едир.

— Сиз буна нечә мүвәффәг олурсунуз?—дейә мән ондан соруштум. Тәәччүблә үзүмә бахараг күләр сезилән бир табәссүмлә:

— Нечә олачагдыр,— деди—һәр шей иша мүнасибәтдән асылыдыр. Һәр шей билийдән, тәчрүбәдән, диггәт вә һәвәсдән асылыдыр! Биз технолоҗи режимә дүзкүн әмәл олунмасына, металларын мүкәммәл сурәтдә анализдән кечирилмәсинә чәһд едирик. Металлары диггәтли сурәтдә анализдән кечирмәк нәтичәсиндә биз кейфиййәтсиз метал бурахылмасына йол вермирик.

Мүһәндис бир ан сусараг нә һагда исә дүшүнүр. Сонра чидди вә ишкүзар бир ифадә илә сөзүнә давам едәрәк:

— Билирсинизми,—дейир,— нефт мә'дәнләримиздәки дәзкаһларын яхшы ишләмәси, өлкә үчүн даһа чох нефт чыхарылмасы бизим истеһсал етдийимиз поладын кейфиййәтиндән дә асылыдыр. Яхшы полад, яхшы дәзкаһ демәкдир! Биз поладәридәнләр һеч бир заман буну яддан чыхармырыг.

Бу сөзләр совет мүтәхәссисинин характерини нә гәдәр айдын ифадә едир! О, ялныз өз күндәлик планыны ериңә етирмәк һаггында дейил, әйни заманда бүтүн вәтәни һаггында, онун бөйүк кәләчәйи һаггында дүшүнүр. О, өз күндәлик ишини вәтәнимизин бөйүк талеи илә бағламагы бачарыр. Коммунизм гуран адамларын гәһрәманлыгындакы әсас сирр дә бундан ибарәтдир.

4. КӨЗӘРМИШ МЕТАЛЛАР

Прокат сехинин одлу күрәси сөнүб бәркимиш метал парчаларыны енидән гыпгырмызы гызардыр.

Ики фәһлә собадан чыхан бу гызармыш парчалары хүсуси аләтләр васитәсилә прокат дәзкаһына өтүрүр. Дәзкаһын габагында дайнмыш 19 яшлы кәнч оглан февгәл'адә бир чолдикло көзәрмиш метал парчаларынын прокат дәзкаһына дахил олмасына хидмәт едир. Һәмин метал парчасы илан кими узаныб башга гапыдан чыхыр.

Сех рәиси мүһәндис Сәлим Гурбанов йолдаш бир тәрәфдә дайнараг ишин кедишини диггәтлә изләйир. О, сачларына дән дүшмүш орта бойлу, хошсифәт бир адамдыр. Али тәһсилини Москвада алмышдыр.

Мүһәндис Гурбанов янындан өтән сех устасы Ованесов йолдашы дайандыраг күрәнин габагында йыгылмыш тулланытыны она кестәриб:—Ахы бу, нијин сүр'әтинә мане олачаг...—дейир.—Бәс биз дәмәмишик ки, металын тулланытысы собанын габагына йох, кәнара атылмалыдыр?

— Доғрудур,—дейә Ованесов ити адымларла собая тәрәф кедир.

Сүр'әт!

Сүр'әт вә кейфиййәт! Һамы бу һагда дүшүнүр. Бурада һәр дәгигә бир гызыла бәрабәрдир. Һәр кәс мүмкүн гәдәр аз вахт ичиндә чох иш көрмәйә, истеһсал етдийи мәһсулун йүксәк кейфиййәтдә олмасына чәһд едир.

Мәним нәзәрләрим прокат дәзкаһында ишләйән 19 яшлы о кәнч фәһләйә тәрәф чеврилир. Көзәрмиш метал парчаларынын шәфәги онун чөһрәсиндә вә голунун әзәләләриндә титрәйир. Огланын көзләриндә өз һәдәфинин ән кичик һәрәкәтини белә нәзәрдән гачырмамага чәһд едән бир дөйүшчү бахышларынын итилийи вар!

— Бу огланын ады нәдир?—дейә, мән Гурбанов йолдашдан сорушурам.

Мүһәндис, кәнч фәһләйә бахараг күлүмсәйир вә санки бу тәбәссүмү илә о, һәмин кәнч оглана гаршы олан сәмимиййәт вә ифтихар һиссләрини ифадә етмәк истәйир.

«Онун ады Музәффәр, фамилиясы Гәһрәмановдур,—дейир.—Шамхор районунун Һәзи Асланов адына колхозундан кәлмишдир. Күндәлик иш нормасыны 120 фаиз ериңә етирир. Бу исә асан мәсәлә дейил». Мүһәндис фикрә кедир, сонра башыны ағыр-ағыр тәрпәдәрәк дейир: «Чох гочаг огландыр, кәләчәкдә яхшы уста олачагдыр».

Мүһәндис Гурбанов бу сөзләри дахили бир инамла дейир. Һисс едирсән ки, о, бу кәнч достунун кәләчәйини ачыг бир китаб кими охуюр вә бу ону фәрәһләндирир.

Бизим данышыгларымыздан хәбәрсиз олан Музәффәр янындакы йолдашына нә исә дейәрәк күлүмсәйир.

Саатларла дәзкаһ гаршысында дайнараг көзәрмиш металларла ишләйән бу кәнчин үзүндәки шән вә күмраһ ифадә инсанын олараг сәни дә сираят едир. Сән дә онун кими күлүмсәмәк, севинмәк истәйирсән. Кәнч фәһлә Музәффәрин кәләчәк талеи сәни дә мүһәндис Гурбанов кими севиндирир.

ИЛЯС ӘФӘНДИЕВ.